

Таццяна Барысюк

Мінск

Мая Танкіяна

Максім Танк (1912–1995) пражыў доўгае і надзвычай плённае жыццё. У 2012-м годзе да 100-годдзя з дня яго нараджэння выйшаў апошні том з 13-томнага збору яго твораў. Далёка не кожны аўтар можа так шматбакова і глыбока, з сур’ёзнымі дасягненнямі самарэалізавацца: як паэт, празаік, літаратурны крытык, перакладчык, мемуарыст... Мяне ўразіла, што гэты чалавек, які шмат зрабіў для беларускай літаратуры, які доўгі час займаў высокія пасады, ездзіў за мяжу на з’езды і юбілейныя мерапрыемствы, не заганарыўся, паводзіў сябе дастаткова сціпла і самакрытычна.

Жыццё шмат разоў сутыкала мяне з творчасцю М. Танка. Пры паступленні на філфак Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта я пісала сачыненне на вольную тэму “Мой любімы паэт” – пра М. Танка, бо шмат яго вершаў ведала напамяць. (Хоць на тым жа філфаку адчула і ўсвядоміла, што найбольш блізкі мне па ўспрыманні, духу, паэтычных прынцыпах іншы Максім – Багдановіч). Па заканчэнні аспірантуры Інстытута літаратуры НАН Беларусі ў 2002-м годзе я засталася там працаваць, і мне даручылі напісаць каментарыі да двух тамоў М. Танка. Да тома літаратурна-крытычнай публіцыстыкі і прозы (8-га) пісала каментарыі “з нуля” і да канца, атрымаўшы ў дапамогу толькі ксеракопіі танкаўскіх публікацый, сабраныя ў папкі. Да тома перакладаў (11-га) была вялікая база – напрацоўкі В. Л. Хацяновіч і А. А. Данільчык, але яны, часткова зрабіўшы чарнавыя накіды, якія я пасля шмат удакладняла, выпраўляла і дапаўняла, пайшлі ў дэкрэтныя адпачынкi, і ўсё гэта канчаткова легла на мае плечы. Калі пісала

каментарыі, цяжжасці заключаліся ў тым, што трэба было параўнаць вялікую колькасць танкаўскіх твораў з іх друкаванымі варыянтамі, з аўтографамі і машынапісамі, трэба было пастаянна ўдакладняць, хто ўжо памёр са згаданых у тэкстах людзей, каб, указаўшы гады іх жыцця, не выдаць нябожчыкаў за жывых. А людзі ў тэкстах згадваліся з усяго свету – таму не адну энцыклапедыю трэба было перагледзець. Калі рыхтавала да друку згаданыя тамы М. Танка, праблема была ў тым, што тэкстаў было вельмі шмат, іх трэба было параўнаць з крыніцай, паводле якой друкаваліся, а гэтыя крыніцы трэба было шукаць у некалькіх бібліятэках, у розных залах, у архіве (БДАМЛІМ); у набраных машыністкамі на камп’ютэры тэкстах трэба было выправіць памылкі набору, а тэкстаў – процьма, у тым ліку вялікіх па аб’ёме. Гэта танкіяна стала для мяне цэлай эпапеей і заняла дзевяць гадоў майго жыцця. За гэты час добра азнаёмілася як са зместам мной падрыхтаваных да друку тамоў, так і падрабязней з Танкавай паэзіяй і біяграфіяй. Спынюся на момантах, якія мяне зацікавілі як філолага.

Працуючы над томам літаратурна-крытычнай публіцыстыкі і прозы Танка, заўважыла наступнае. Як літаратурны крытык ён аналізаваў і высока ацэньваў спадчыну многіх паэтаў і празаікаў: Я. Купалы, Я. Коласа, М. Багдановіча, М. Васілька, А. Міцкевіча, А. Пушкіна, У. Маякоўскага, Я. Брыля, М. Лынькова, М. Някрасава, А. Куляшова, В. Быкава, Я. Івашкевіча і іншых. Трэба сказаць, з М. Лыньковым і А. Куляшовым яго аб’ядноўвала блізкае сяброўства, усе трое мелі лецішчы на Нарачы і адпаведную магчымасць абмяняцца думкамі на прыродзе, ля вогнішча. Сёння, ацэньваючы творчасць сучасных паэтаў, многія крытыкі звычайна гіпербалізуюць значэнне іх наватарства, ганячы прыхільнасць некаторых да літаратурных традыцый. Успомнілася, што Танк у адным са сваіх артыкулаў выказаўся ў абарону здаровага кансерватызму ў лірычнай творчасці: *Наватарскай паэзіяй на Захадзе называюць паэзію нейкіх кароткіх замыканняў, непадкантрольных асацыяцый, што пераходзіць межы гуку і думкі. Калі б чалавецтва стала гаварыць на гэтай мове, я баюся, што паўтарылася б гісторыя больш грандыёзная, чым з будаўніцтвам Вавілонскай вежы, і мы не маглі б нават дагаварыцца аб сённяшняй сустрэчы*¹. Падобныя “кароткія замыканні” я заўважаю і цяпер, і ў мяне таксама ўзнікаюць думкі пра тое, што такія тэксты – шалупінне, якое не мае будучыні.

¹ М. Танк, *Збор твораў*. У 13 т., Мінск 2006–2012, т. 8, с. 400.

З маіх роздумаў над томам перакладаў М. Танка. Ён, таленавіты і надзвычай пладавіты ў гэтай справе, раскрыў нам сакрэт свайго перастваральніцкага майстэрства. Так, у адным з артыкулаў ён піша: *Відаць, недастаткова перакладчыку ведаць толькі мову арыгінала. Твор яшчэ мусіць быць блізкі перакладчыку, сугучны яго настрою; брацца за работу перакладчык павінен не таму, што яму казалі перакласці, а таму, што ён не мог гэты твор не перакласці і гэтым самым не ўзбагаціць самога сябе новымі вобразамі і ідэямі*². Танкавы ўзнаўленні – больш як з 20-ці моў свету (з англійскай, балгарскай, грузінскай, італьянскай, іспанскай, латышскай, літоўскай і інш.). Шмат пераствараў ён паводле рускамоўных падрадкоўнікаў, аднак з рускай і польскай моў – паводле арыгінальных тэкстаў. У М. Танка шмат было сяброў-пісьменнікаў з іншых краін, з якімі ён ліставаўся, абменьваўся паэтычнымі зборнікамі, шмат было “ўзаемаперакладаў”. Так, я заўважыла, што творы некаторых асоб і М. Танк пераствараў, і яны ў сваю чаргу перакладалі беларускага аўтара. Гэта: літовец Т. Венцлава, палякі Е. К. Вайнтраўб, В. Варашыльскі, Р. Гажэльскі, Т. Гіцгер, Я. Гушча, С. Р. Дабравольскі, Е. Загурскі, Г. Каменская, М. Ю. Канановіч, І. Сікірыцкі, Т. Хрусьцялеўскі, К. А. Яворскі, расіяне М. Браўн і Я. Хелемскі, украінцы М. Рыльскі і У. Сасюра. З перакладных тэкстаў уразіў верш “Перад інфарктам” М. Ю. Канановіча, дзе польскі аўтар заклікае тагачасных суайчыннікаў *у шалёным, вар’яцкім, // У паспешлівым бегу*³ спыніцца, “выраўняць” рытм дыханьня, паглядзець на аблокі, лясы, лугі, крыніцы, раслінны і жывёльны свет, успомніць пра сябе, акрыліцца дзеля самаўдасканалення. Гэты твор, перакладзены Танкам у 1972-м годзе, яшчэ больш актуальны для звышхуткаснага 2013-га! Уразіў перакладзены Танкам верш “Норвід” Яніны Бжастоўскай, у якім аўтар абвінавачвала сваіх суайчыннікаў мінулага стагоддзя за тое, што не ацанілі пры жыцці арыгінальнага стылю, філасофскай глыбіні вершаў таленавітага рамантыка: *Сягоння моўкнуць перад тваёй песняй // Пыхлівыя ўсёзнаўцы, дэмагогі. // Але назад хто возьме прыніжэнні, // Якімі тваю выслалі дарогу? // Дзе мудрацы тады былі ўсе тыя, // Якія сябе крытыкамі лічаць; // Што дапусцілі, каб паэт вялікі // І жыў нязнаны і памёр забыты?*⁴ (Дарэчы, у артыкуле пра А. Міцкевіча Танк згадвае факт з біяграфіі славутага наваградчаніна, якога, яшчэ маладым, *досыць абьяжава*

² Тамсама, с. 245.

³ М. Танк, *Збор твораў*. У 13 т., т. 11, с. 306.

⁴ Тамсама, с. 219.

прыняў стары Гётэ). Так што шануюным крытыкам трэба помніць пра ранімасць душ летуценных таленавітых паэтаў, каб не адсячы ім крылы яшчэ на самым узлёце.

Некалькі прыкладаў з маіх спробаў расшыфраваць некаторыя крыптанімы і псеўданімы. Спачатку – з майго каментарыя да тома 8-га са *Збору твораў* М. Танка ў 13-ці тамах. Разгледзім перадумовы з’яўлення Танкавага “Адказа на артыкул быццам аб паэзіі, змешчанага ў “Бел. фронтце” № 1 (10) п. н. “Мэты паэзіі” Ш.”. Гэты артыкул Ш. у “Беларускім фронтце” быў напісаны з-за несупадзення з поглядамі М. Танка на мэты паэзіі, выказаныя паэтам у вершы “З пісьма ад Апалона” (“Шлях Моладзі”, 1936, № 13 (99)). У № 1 “Шляху Моладзі” за 1937 год перад гэтым крытычным водзвам М. Танка – апраўданнем яго творчага крэда – быў змешчаны сатырычны верш М. Машары “Адказ на пісьмо ад Апалона”, дзе М. Машара таксама палемізуе з выказанымі ў вершы М. Танка ўяўленнямі пра ролю паэта і паэзіі. Крыптанім Ш. дакладна не ўстаноўлены. Я выказала меркаванне, што гэта, магчыма, крыптанім Янкі (Івана Іосіфавіча) Шутовіча (1904–1973) – літаратуразнаўцы, публіцыста, адказнага рэдактара “Калосся” і члена рэдкалегіі “Шляху моладзі” (сярод яго крыптонімаў – І. Ш. і Я. Ш.) ці Мікалая Іосіфавіча Шкялёнка (1899–1946) – беларускага гісторыка, члена рэдкалегій часопісаў “Беларускі фронт” і “Калоссе” (паколькі пад артыкуламі час. “Беларускі фронт” сустракаюцца крыптонімы як “Ш.”, так і “М.Ш.”). У 11-м томе я каменціравала байку “Слон і Змяя” А. Алфёрава, перакладзеную Танкам з рускай мовы. Вядома, што быў рускі паэт Васіль Рыгоравіч Алфёраў (1898–1988). Аднак у яго лірычна-песенная манера пісьма, яму не ўласцівы сатырычныя творы, у прыватнасці байкі. Мне падалося верагодным, што гэта яшчэ адзін псеўданім Лазара Абрамавіча Кацовіча (1903–1953) – беларускага паэта, празаіка, кінасцэнарыста, які пісаў на ідыш і рускай мове і ў гэтым томе прадстаўлены як аўтар байкі “Эрзац” пад псеўданімам Л. Мінскі. У гэтых двух твораў шмат супадзенняў: гэта байкі, напісаны адным вершаваным памерам з чаргаваннем мужчынскіх і жаночых рыфм, надрукаваны ў газеце “Раздавім фашысцкую гадзіну” за 1943 год з інтэрвалам праз нумар, абодва арыгіналы рускамоўныя. Л. А. Кацовіч яскрава выявіўся як сатырык у паэзіі і прозе, да таго ж меў сур’ёзную асабістую прычыну для нянавісці да фашыстаў: яго маці, дачка і сын былі закатаваны ў гэта. Такім чынам, можна меркаваць, што ў Л. А. Кацовіча было два псеўданімы: Л. Мінскі і А. Алфёраў. (Мо болей? Бо падчас вайны падпісваць сатырычныя творы сваім прозвішчам было небяспечна).

Я вывучаю сучасную беларускую паэзію (з 80–90-х гг. ХХ ст. і да сённяшняга часу). Мяне зацікавіў містыцызм лірыкі М. Танка (у бліжнім ракурсе, а менавіта метафізічную сутнасць Беларусі ў яго творах, разглядала Т. І. Шамякіна⁵). Шмат яго вершаў прысвечана апісанню і асэнсаванню снабчанняў (“Сон у палаце № 308”, “Сон былога калядоўшчыка”, “Ода сну”, “Сон фараона”). Заўважыла ў Танка такія арыгінальны кампазіцыйны прыём апісання паэтычных снабчанняў, як “узаемныя” сны. Лірычны герой Танка “дамовіўся” са сваёй каханай “узаемна сніцца”: *Ты – да мяне, // Я – да цябе і ў снах прыходзіць*⁶ (“Дамовіліся быць...”). З’яўленне каханай у сваім жыцці лірычны герой прадчуваў *на неспакойных вешчых снах* (328). Аўтару прысніўся быў *неспадзявана верш, // Які і захапіў, і ўсхваляваў* (325), але які, на жаль, пасля абуджэння ён не змог успомніць (скажу па ўласным вопыце: так здараецца ў паэтаў). М. Танк шукаў спосабы набыцця бессмяротнасці. І знайшоў яе сацыякультурную разнавіднасць (паэзія – калі яна высокамастацкая – вечная): *Адначасна з’яўляюцца на свет // І чалавек і яго смерць. // І толькі нямногім – // Гамеру, Дантэ, Шэкспіру, // Пушкіну... // Перажыць удалося // Сваю неадлучную сяброўку* (192). Неўміручая не толькі паэзія, як від мастацтва, але і іншыя яго віды (жывапіс, музыка), таму Рафаэль, Бетховен, Пушкін *жывуць і творачь вечна!* (53). Знайшоў таксама метафізічную вечнасць – магчымасць жыць пасля смерці ў іншым увасабленні, бо Танк заўважыў незвычайны “розум” жывёл і птушак: *Я даўно задагдаўся, // Што душа чалавека // Не памірае, // А толькі перасяляецца // У другія – іншыя істоты. // Бо скульп жа наш ганчак // Без дзеда-лоўчага // Разблытаць мог // Прыстанішчаў звярыных // Сцежкі? // Бо скульп бы, каб не бабка, // Наш галагуцкі певень // Угадваў, // Калі пара ўставаць? // Бо скульп бы, // Каб не наш бацька, // Помніў наш Гняды, // Дзе прыпыніцца // І перавесці дух? // І скульп бы, каб не маці, // Жаўрук знаў // Столькі песень, // А кот – запечных баек?.. // Цікава, // Кім яшчэ і мне // Наканавана быць?* (301–302). У містычным ракурсе ён пісаў пра іншапланецян (“Пра іншапланецян”), пра здольнасць бабкі Антаніны разгадаць сны і прадказваць надвор’е (“Прык-

⁵ Т. І. Шамякіна, *Метафізічная сутнасць Беларусі ў вобразным слове Максіма Танка*, (у:) *Максім Танк у дыялогу славянскіх літаратур: традыцыі, наватарства, нацыянальная адметнасць*: матэрыялы Міжнароднай навук. канф. (да 100-годдзя з дня нараджэння Максіма Танка), Мінск, 17–18 верасня 2012 г., Мінск 2012, с. 15–19.

⁶ М. Танк, *Збор твораў*: У 13 т., т. 6, с. 238. Далей пры спасылцы на гэты том у дужках падаецца старонка.

меты”), пра тое, як бабка Улліяна пячэ на небе поўні, ветахі і маладзікі (“З касмічнай кухні”), як старая бабка суцішыла грамы і вятры ў вераб’іную ноч малітвай (“На развітанні з летам”), пра моц магчынай малітвы, *якая не раз // Вяртала мяне // Нават з-за свету* (137) (“Звычайна, калі адпраўляўся...”), даваў наказ дзецям, каб пахавалі яго з пяром, *каб я напісаў вам пра тое, // Што ўсіх чакае на тым свеце* (82) (“Я помню”), пра неабходнасць існавання раю і пекла для ўзнагароджання праведнікаў і пакарання ліхадзеяў (“У часы роздуму”). На маю думку, містыцызм у паэзію ўносіць момант “адзіўлення” (тэрмін Віктара Шклоўскага) і ажыўляе яе ўспрыманне чытачамі.

Афарыстычнасць – характэрная прыкмета стылю Танка, паэта, крытыка і мемуарыста. Так, згадаю наўскідку некалькі яго яскравых выказванняў. Верш “Жанчына” ў якасці афарызма можна цытаваць цалкам: *Калі закончыў Бог // Сваю работу // І збіраўся ўжо на адпачынак, // Да яго прыйшоў // Адам са скаргай, // Што сонца зусім не грэе, // Вада – не ўталяе смагі, // Хлеб – горкі, // Птушкі – безгалося, // Травы – чэрствыя, // Кветкі – недухмяныя, // Дні – сумныя, // Ночы – бяссонныя. // І Бог // Стварыў жанчыну. // І толькі дзякуючы ёй // Стала можна жыць // На зямлі* (19–20). Гэты твор можна лічыць одай жанчыне, апокрыфам, а можна выкарыстоўваць у якасці застольнага тосту. Яшчэ – афарызм з верша “І чаго”: *...у жыцці // Усе самыя цікавыя адкрыцці – // За межамі // Забароненага* (58). Верш “На экзамене” (1976) напісаны ў форме дыялога паміж настаўнікам гісторыі і вучнем. У ім М. Танк сцвярджае, што паэзія – імперыя, дзе сонца не заходзіць. Яшчэ – цытата з артыкула: *Класікаў вывучаюць, да іх звяртаюцца, пішуць аб іх дысертацыі, але надзённым хлебам чытача заўсёды была і будзе літаратура сучасная, якая мае бяспрэчную перавагу – маладосць, актуальнасць, першаадкрывальнасць...⁷. З дзённікаў: *Мне здаецца, што як па тэлефонных справачніках нельга мець уяўлення аб жытарах горада, так па нашых анталогіях – аб той ці іншай літаратуры⁸* (запіс ад 5.X.1977). І яшчэ: *Можна кружыць па свеце і яго не заўважаць, і можна, як Кант, пражыць на адным месцы і змусіць свет кружыцца вакол сябе. Усё залежыць ад таленту, ад кругазору, характару чалавека⁹* (запіс ад 9.I.1978) (заўважу: прозвішча “Кант” і псеўданім “Танк” утвараюць анаграмную пару).*

⁷ М. Танк, *Збор твораў: У 13 т., т. 8, с. 240.*

⁸ М. Танк, *Збор твораў: У 13 т., т. 10, с. 343.*

⁹ Тамсама, с. 347.

У Танкавай паэзіі мяне ўразіла таксама віртуозная “гульня на кантрастах”. Яна – у вершы “Ave Maria”, калі апісваецца маладая спелая прыгажосць і вабноты цела... манашкі. І ў тым, што, авалодаўшы майстэрствам санетапісу, паэт не спыніўся на дасягнутым. Танк у рамках санетных правіл піша “Антысанет”, абнаўляючы гэты жанр змястоўна, павярнуўшы яго праблематыку на крытыку “цвёрдасці” гэтай паэтычнай формы, яе “клямраў”, якія сціскаюць цела Музы. У гэтым вершы Танк бачыцца змагаром за творчую свабоду, нязмушанасць, што выявілася таксама ў яго любові да верлібраў. Часам эпітафія (“Эпітафія на валуне” (1989), “Эпітафія” (1990)) набывае ў яго сатырычны пафас і тым самым ператвараецца ў анты-эпітафію. М. І. Мішчанчук заўважаў падобную з’яву, якую б я назвала сатырычнай, або анты-одай: *Калі-нікалі, зрэдзь сцвярдзальная адычная інтанацыя* [у М. Танка. – Т.Б.] *спалучаецца з адмаўленнем, сатырычным высмейваннем, якія нараджаюцца на трывалым грунце засвоенай паэтам народнай мудрасці – “На пахаванне ракі”, “Пііты ва ўсе...”*¹⁰.

Аднак М. Танк – не толькі майстар антыжанраў, але і стваральнік складаных сінтэтычных жанравых форм. У назве сваёй “Камароўскай хронікі”, ужыўшы алюзію на аднайменны твор Максіма Гарэцкага, ён апісаў Мінскі камароўскі кірмаш, з такім непаўторным каларытам, які маюць таксама легендарныя *Манпарнасы*, // *Арбаты*, // *Брадвей*¹¹. Верш складаецца з элементаў, якія нагадваюць і жывапісны бытавы жанр, або жанравы жывапіс, (стракатыя рухавыя натоўпы рабочых, студэнтаў, дзяцей), і нацюрморт (пералічваюцца яблыкі, агуркі і памідоры, цыбуля і часнык, гранаты, кавуны і лімоны, баравікі), і скульптурны пейзаж (згадаецца скульптурны комплекс постаці Якуба Коласа і яго герояў), якія можна аб’яднаць тэрмінам “гарадскі пейзаж” або “партрэт-пейзаж”, і народную драму (*Колькі тут // Людскіх тыпаў і сцэн, // Драматычных, // Камічных, // Лірычных*)¹². Атрымаўся наватарскі верш, удалы паэтычна-жывапісна-драматычны сінтэз.

Цяпер – інфармацыя пра тое, чаму менавіта такі псеўданім узяў сабе паэт. Я згадаю публікацыю ў газеце “Вячэрні Мінск” за 1974 год, якая “выдае” меркаванне самога М. Танка. А. Бржазоўскі, які браў у пісьменніка інтэрв’ю, лічыў 17 верасня 1939 года другім днём нараджэння аўтара, паколькі тады

¹⁰ М. І. Мішчанчук, *Ёсць у паэта свой аблог цалінны: Жанрава-стылявая разнастайнасць сучаснай беларускай лірыкі*, Мінск 1992, с. 48.

¹¹ М. Танк, *Збор твораў: У 13 т., т. 6*, с. 95.

¹² Тамсама, с. 96.

на зямлю Заходняй Беларусі прыйшла з усходу доўгачаканая свабода. Адным з тых, для каго яна мела самы літаральны сэнс, быў дваццацісямгадовы паэт Максім Танк, былы вязень “славутай” віленскай турмы Лукішкі, пазбаўлены белалпольскім судом усіх грамадзянскіх правоў за камуністычную дзейнасць. Два супадзенні сталі сапраўды сімвалічнымі ў лёсе народнага паэта Беларусі: свабоду прынеслі ў дзень яго нараджэння чырвоназорныя танкі¹³.

Упершыню гэтым псеўданімам творца падпісаў верш “Заштрайкавалі гіганты камяны” за сем гадоў да гэтай падзеі. Паэт у інтэрв’ю называе такія прычыны стварэння свайго псеўданіма:

Ну, Максім – гэта ад Горкага, пад уплывам якога мы ўсе тады знаходзіліся. А Танк – нават сам добра не магу растлумачыць, чаму Танк. Як многім пачынаючым паэтам, мне здавалася, што літаратурны поспех залежыць і ад гучнага псеўданіма. Свет “раслінных” псеўданімаў быў ужо, што называецца, разабраны: Пушча, Колас, Чарот, Васілёк... Мне нічога ні заставалася, як пашукаць што-небудзь “жалезнае”, вось я і спыніўся на Танку. Тады я не ведаў яшчэ, што гэта слова мае адносіны да вершаў: танка – адзін з класічных жанраў японскай паэзіі. А танкі з чырвонымі зоркамі на вежах, якія прынеслі нам свабоду, магчыма, на самай справе сэрца падказала, што надыдзе гэты дзень...¹⁴.

Я згадала гэтыя звесткі яшчэ і таму, што нядаўна з’явілася яшчэ адна версія набыцця пісьменнікам гэтага псеўданіма. Так, М. В. Трус выказвае гіпотэзу пераемнасці аўтарам назвы (відаць, і традыцый) літаратурнай групы ўкраінскіх пісьменнікаў “Танк”, якая існавала ў Варшаве з лютага 1929 года нядоўга, пасля чаго яе справу прадоўжыла ў 1933 годзе літаратурная група “Варяг” (ад назвы выдавецтва) або “Ми” (ад назвы часопіса). Даследчык сцвярджае, што тыя ўкраінскія пісьменнікі былі шырокавядомымі і мелі сувязі і аднолькавыя грамадска-культурныя задачы з беларускімі калегамі¹⁵.

Цікавыя факты: Максім Танк і нарадзіўся, і памёр у адзін год з жонкай Любоўю Андрэеўнай. Паводле звестак маладой даследчыцы-тэксталага У. С. Трафімец, па просьбе паэта дзеці пахавалі іх у ад-

¹³ М. Танк, “З сэрца здабываць песні”: інтэрв’ю запісаў А. Бржазоўскі, “Вячэрні Мінск”, 1974, 15 кастр., с. 3.

¹⁴ Тамсама.

¹⁵ М. В. Трус, *Українская версія паходжання псеўданіма Максім Танк*, (у:) *Максім Танк у дыялогу славянскіх літаратур: традыцыі, наватарства, нацыянальная адметнасць*: матэрыялы Міжнароднай навук. канф. (да 100-годдзя з дня нараджэння Максіма Танка), Мінск, 17–18 верасня 2012 г., Мінск 2012, с. 202–205, с. 204–205.

ной магіле, што *сведчыць нам аб непарыўнасці сувязі лёсаў дваіх закаханых, аб нейміручасці кахання, нават калі смерць і каханне аказваюцца побач...*¹⁶. Паэт памёр 07.08.1995, а яго зборнік “Errata” быў падпісаны да друку на наступны дзень – 08.08.1995. У адзін дзень, але ў розныя гады: Максім Танк нарадзіўся – з літаратуразнаўцам і празаікам У. А. Калеснікам, памёр – з паэтамі Рабіндранатам Тагорам і Аляксандрам Блокам. Падумалася, што даследчыкі творчасці М. Танка могуць лічыцца танкістамі і маюць права адзначаць Дзень танкіста – 12 верасня, а гэта дата недалёка ад дня нараджэння самога паэта (17 верасня).

Максім Танк з’яўляецца знакавай постацю не толькі для свайго часу, але і для нас, яго наступнікаў. Немагчыма не заўважыць, які след пакінула яго спадчына ў мастацкай свядомасці нашых сучаснікаў. Так, танкаўскія хоку, паводле А. П. Бязлепкінай¹⁷, паўплывалі на творчасць Максіма Клімковіча, Міраслава Шайбака і Адама Глобуса. А Танкавы верлібры, паводле Г. Л. Барадзінай¹⁸, сталі ўзорам для Віктара Шніпа, Алеся Разанава, Рыгора Барадуліна, Аксаны Спрычан і Міколы Кандратава і яшчэ, паводле І. С. Чарняўскай¹⁹, – для А. Сыса і А. Хадановіча. І. М. Гоўзіч²⁰ знайшла агульначалавечыя матывы ў творчасці Максіма Танка і Янкі Сіпакова, а Н. В. Заяц²¹ прааналізавала паэты-

¹⁶ У. С. Трафімец, *“Не я, а яна – апора ўсяму”*: Любоў Андрэеўна Скурко ў лістах Максіма Танка, (у:) *Максім Танк у дыялогу славянскіх літаратур: традыцыі, наватарства, нацыянальная адметнасць*: матэрыялы Міжнароднай навук. канф. (да 100-годдзя з дня нараджэння Максіма Танка), Мінск, 17–18 верасня 2012 г., Мінск 2012, с. 195–202, с. 201.

¹⁷ А. П. Бязлепкіна, *Хоку ў творчасці Максіма Танка і іншых беларускіх паэтаў*, (у:) *Танкаўскія чытанні “Максім Танк і сучасны літаратурны працэс”*: матэрыялы навук.-практ. канф., Мінск, 17–18 верас. 2002 г., Мінск 2003, с. 35–37.

¹⁸ Г. Л. Барадзіна, *Традыцыі японскага вершаскладання ў творчай спадчыне Максіма Танка і іншых паэтаў*, (у:) *Сёмыя Танкаўскія чытанні. Да 95-годдзя БДПУ імя Максіма Танка*: зб. навук. арт. пад рэд. Ф. С. Шумчыка, Мінск 2010, с. 16–18.

¹⁹ І. С. Чарняўская, *Развіццё традыцый танкаўскага верлібра ў сучаснай беларускай паэзіі*, (у:) *Максім Танк у дыялогу славянскіх літаратур: традыцыі, наватарства, нацыянальная адметнасць*: матэрыялы Міжнароднай навук. канф. (да 100-годдзя з дня нараджэння Максіма Танка), Мінск, 17–18 верасня 2012 г., Мінск 2012, с. 214–218.

²⁰ І. М. Гоўзіч, *Агульначалавечыя матывы ў творчасці Максіма Танка і Янкі Сіпакова*, (у:) *Танкаўскія чытанні “Максім Танк і сучасны літаратурны працэс”*: матэрыялы навук.-практ. канф., Мінск, 17–18 верас. 2002 г., Мінск 2003, с. 46–48.

²¹ Н. В. Заяц, *Паэтызацыя першаасноў народнага жыцця ў творах Васіля Зуёнка і Максіма Танка*, (у:) *Танкаўскія чытанні “Максім Танк і сучасны літаратурны працэс”*: матэрыялы навук.-практ. канф., Мінск, 17–18 верас. 2002 г., Мінск 2003, с. 50–52.

зацью першаасноў народнага жыцця ў творах Максіма Танка і Васіля Зуёнка. М. Д. Мацюх²² заўважае ўплыў паэзіі Танка на творчасць пісьменнікаў Мядзельшчыны (Мечыслава Шаховіча, Адольфа Варановіча, Іосіфа Скурко, Мар’яна Дуксы, Міколы Шабовіча). А. Л. Верабей²³ згадаў, як Максім Танк, быўшы галоўным рэдактарам часопіса “Полымя”, надрукаваў там першы верш “Машэка” Уладзіміра Караткевіча, тым самым даўшы апошняму магутны стымул для далейшай творчасці. Пісаў даследчык і пра падабенства ў іх схільнасцях да гістарычнага жанру і да нацыянальна-патрыятычнай тэматыкі.

Падобна Танку, нарачанскаму краю прысвяцілі свае творы Рагнед Малахоўскі, Аркадзь Нафрановіч, Ігар Пракаповіч, Мікола Шабовіч, Мечыслаў Шаховіч. Нельга не сказаць пра тое, што і верлібры Максіма Танка нарадзілі доўгую і плённую традыцыю. Так, яны моцна паўплывалі на напісанне твораў падобнай сістэмы вершаскладання ў такіх аўтараў, як Уладзімір Арлоў, Алесь Разанаў, Анатоль Сыс, Віктар Шніп. Танкаўскія вершы пра Грэцыю і Францыю, яго апяванне жаночай прыгажосці (“Ave Maria” і інш., вобраз завушніцаў), цікавасць да вершаў Апалінэра маглі паўплываць на адпаведны змест твораў Л. Дранько-Майсюка²⁴, які пісаў артыкул да 80-годдзя Танка, выказаўшы любоў і пашану да творчасці гэтага майстра слова. Блізкі да постмадэрнісцкай эстэтыкі Альгерд Бахарэвіч пераасэнсаваў танкаўскі верш “Родная мова” (1943), напісаўшы пра любоў да нямецкай (а не да беларускай, як Танк) мовы, выкарыстаўшы прыёмы з эстэтыкі соцарту, “гульні на кантрасце”, эпатажу. У “Баладзе Максіма Танка” Віктар Шніп піша пра любоў пясняра нарачанскага краю да радзімы, а Валянціна Коўтун у вершы “Максіму Танку” лічыць творчую індывідуальнасць гэтага вялікага паэта эпохальнай: *Эпохі ёсць. // І як эпохі – людзі*²⁵. Здраецца, тэма, да якой звяртаецца паэт, закранае думкі і пачуцці чытачоў, і нараджаецца твор – як дыялог з аўтарам.

²² М. Д. Мацюх, *Максім Танк і творчасць пісьменнікаў Мядзельшчыны*, (у:) *Танкаўскія чытанні “Максім Танк і сучасны літаратурны працэс”*: матэрыялы навук.-практ. канф., Мінск, 17–18 верас. 2002 г., Мінск 2003, с. 66–68.

²³ А. Л. Верабей, *Максім Танк і Уладзімір Караткевіч*, (у:) *Танкаўскія чытанні*: матэрыялы навук. канф., прысвечанай 85-годдзю з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Максіма Танка, Мінск 1998, с. 41–48.

²⁴ Л. Дранько-Мойсюк, “*Давно ль я дружу с Аполлоном?*”, “Советская Белоруссия”, 1992, 18 сент., с. 2.

²⁵ В. Коўтун, *Максіму Танку*: верш, Дзень паэзіі – 83, уклад. Ю. Свіркі, пад рэд. Я. Янішчыц, Мінск 1983, с. 138.

Максім Танк застаецца ў нашай памяці як паэт, перакладчык, таленавіты, неардынарны літаратурны крытык, містык, афарыст, пашыральнік лірычных жанрава-тэматычных і жанрава-фармальных межаў, які адкрыў для сябе антыжанры і плённа працаваў у іх (антысанет, анты-эпітафія, анты-ода). Яго творчасць актуальная і сёння, уплываючы на свядомасць, ідэйна-вобразныя і жанрава-тэматычныя пошукі сучасных аўтараў. Паэту прысвячаюць вершы, цытуюць яго радкі, яго дыялогі з літаратарамі XXI стагоддзя працягваюцца, значыць, яго творчасць – вечная!

STRESZCZENIE

MOJA „TANKIANA”

W artykule autor opisuje swoją pracę nad komentarzami do dwóch tomów z dzieł zebranych Maksyma Tank, o jego dokonaniach jako krytyka literackiego i tłumacza. Podkreśla mistycyzm, aforyzm stylu, oryginalne poszukiwania gatunku i poetykę kontrastów. Ponadto autor prezentuje kilka teorii na temat pochodzenia pseudonimu Maksyma Tank, interesujące fakty i mistyczne liczby w ważnych datach związanych z jego życiem.

Słowa kluczowe: publicystyka krytycznoliteracka, przekłady, liryka, mistycyzm, aforystyczność, kryptonimy, pseudonim.

SUMMARY

MY “TANKIANA”

In the article the author presents the work on the comments to the two volumes of the collected works by Maxim Tank, his achievements as a literary critic and translator. Mysticism, aphoristic style, the search for an original genre, and poetics of contrasts present in his lyrics are emphasized. The author discusses several theories concerning the origin of the writer's pen name Maxim Tank, as well as interesting facts and mystical numbers that coincide with important dates in his life.

Key words: literary critics, translation, lyrics, mysticism, aphorisms, cryptonyms, pen name.